

Zientziaren dibulgazioak ba al du tokirik
euskarazko kazetaritzan?

BEÑAR KORTABARRIA

euskarazko **kazetaritzaren** I. kongresua

Erantzuna zalantzarik gabe eman behar da: bai, noski!

Jakina, presentzia ez da handi-handia, kirolak edo politikak dutenarekin, adibidez, konparatzerik ez dago. Baina zientziaren dibulgazioak euskarazko komunikabideetan duen tokia txikia izan arren, ezin ukatu tokitxoak baduela.

2003ko azaroaren 1etik 2004ko apirilaren 30era bitartean, hau da, 6 hilabetez. Elhuyar Fundazioaren lan-talde batek Euskadiko Autonomia Erkidegoan argitaratzen diren bost egunkaritan (*Berria*, *Deia*, *Diario Vasco*, *El Correo Español* eta *Gara*), agertutako zientzia- eta teknologia-albisteak, erreportajeak eta abar aztertu zituen.

Argitaratutako artikuluen kalitatea alde batera utzi eta soilik kopuruei begiratu gero, zera ondorioztatzen zen: egunkari haien orrialdeen %1 zientzia-albisteei eskaini zitzairen. 100 orrialdetik bat zientzia eta teknologiarantz. Ez da asko, baina ezer baino gehiago!

%1 horri erreparatuta, beste datu bat: horietatik guztietatik %38 pasatxo argiratu ziren euskaraz. Emaitza hori *Berria* egunkariaren ekarpenaren ondorioa izan zen, noski, euskaraz bakarrik argitaratzen baitu; ahaztu gabe zientziari espazio berezia gordetzen diola egunero, *Gaiak* atalean, nahiz eta hor argitaratzen diren guztiak ez izan zientzia- eta teknologia-gaiak. Eta beste datu bat ikerketa haren inguruan: aztertu ziren egunkari guztiek argitaratu zuten zientzia-albisteren bat euskaraz, *El Correo Español* egunkariak izan ezik. Beraz, zientzia-artikuluen kasuan behintzat, ohore egiten dio *El Correo Español*ek bere izenari.

Azterketa egin zen garaian, EAEko egunkariak baino ez ziren aztertu. Irratiak, agerkari digitalak, aldizkari espezializatuak, eta telebista ez ziren kontuan hartu. Eta hor, badira, zientziaren eta teknologiaren dibulgazioa euskaraz egiten duen hainbat jende eta hainbat komunikabide.

Arlo horretan ezinbestekoa gertatzen da Elhuyar Fundazioaren ekarpena aipatzea: hilabetekari bat + prentsa-kolaborazioak (*7k*, *Gara*), hiru webguneren kudeaketa (*Zientzia.net*, *Basque Research*, *Zernola*), irradi-saio mardul finkatu bat (*Norteko*, 9 urte) gehi txiki bat (quark) eta hainbat kolaborazio, eta telebista-saio bat (6 urte eginda)... edukita, Elhuyar Fundazioa Euskal Herriko komunikazio-multimedia handienetakoen multzoan lasai sar daiteke.

Eta kontuan hartzen bada Elhuyar ez dela hori egiten duen bakarra, badirudi zientziaren eta teknologiaren dibulgazioak baduela tokia euskarazko kazetaritzan. Txikia, akaso, kazetaritzaren beste espezialitate batzuekin konparatu gero, baina tokia eta garrantzia baditu.

Tesi hori onartzen bada, nahitaez segidan galdera egin beharra dago, logikak agintzen du: eta orduan, zientziaren dibulgazioak zergatik ez du bada toki hoberik euskarazko kazetaritzaren kongresuan?

Nola ez duela tokirik? Hemen ari haiz eta!!! Pentsatuko du, seguruen, batek baino gehiagok.

Eta egia da, hemen ari naiz, baina autogonbita egin behar izan diogulako geure buruari. Kongresuaren programa ikusi eta zientziaren dibulgaziorik buruzko aipamenik ez zegoela ikusita, gu eta beste hainbat jende lanean ari garen kazetaritzaren arlo honi buruzko zertzelada batzuk eman behar genituela iruditu zitzaigun.

Orduan, lehengo galderari erantzuten saiatuko gara, zergatik euskarazko kazetaritzaren kongresuan ez da zientziaren eta teknologiaren dibulgazioa aintzakotzat hartzen?

Tamainagatik? Lehen emandako datuekin badirudi ezin dela hori erantzuna izan, produktu eta jende dezente biltzen dituen arloa baita zientziaren dibulgazioarena.

Gaiari bueltak eman eta bueltak emanda, erantzun bakarra aurkitu dugu: ez dute uste zientziaren eta teknologiaren dibulgazioa kazetaritza denik. Izan ere, argi geratu da euskarazkoa badela, baina kazetaritza...

Eta zergatik ez?

Lan-prozedurarengatik? Ez dirudi, guk egiten ditugunak: gaia aukeratu, informazioa bilatu, deiak egin, kontrastatu, gidoiak landu, argazkiak atera, grabatu, idatzi, mikroetatik adierazi... kazetaritzan ohiko urratsak baitira.

Generoarengatik ere ez da izango. Iritzi artikulatuak ez ezik, gainerakoak bezala, berriak —labur eta luzeak—, erreportajeak, elkarrizketak... lantzen baititugu, guztiak kazetaritzaren ohiko generoak.

Euskarriena ere, bistan dagoenez, ezin da aitzakia izan, paperetik, irrati zein telebista uhinetatik, eta mundu zibernetiko eta birtual horretatik ere helarazten baitira zientziaren eta teknologiaren albisteak.

Gaia izango da? Gaiak izan behar du!! Ezinezkoa da hori, gaur egungo komunikabideetan kazetaritza zientifikoa errealtatea baita: klonazioa, minbizia, Marte, galipota, erraustegiak, behi-eroak, malariaren aurkako txertoak, denetarik egiten duten telefono

mugikorrek, Nobel eta Ignobel Sariak... aktualialitateaz apur bat arduratzen diren komunikabide guztietan agertzen baitira. Badirudi, gainera, gizartean gero eta interes eta kezka biziagoz jasotzen diren gaiak direla.

Beraz, gaia ez bada, gaiaren tratamenduak izan behar du, zientzia-kazetaritza ganoraz egiteko zailtasunak. Izan ere, helburu didaktikoak alde batera utzita, zientziaren dibulgazioak, —edo kazetaritzak, gustuen arabera—baditu kazetaritzaren gainerako alorrek ez dituzten ezaugarriak. Gehienetan kazetariak zailtasunarekin parekatzen dituzten ezaugarriak dira.

Aipagarrienak, honako hauek:

- 1) Lehengai bera, erabat landutako produktua izaten baita.
- 2) Ezagutza, sarritan ezagutzaren muga-mugan lan egin behar da, eta, horrelakoetan behar-beharrezkoa da idazlearen birziklatzea.
- 3) Zehaztasuna, interesgarritasuna eta erakargarritasuna arriskuan jartzen dituen ezaugarria.
- 4) Abstrakzio-maila.

Badirudi, beraz, mezu zientifikoa kazetaritza egiturara egokitzekeo prozesuan edo arazoetan egon daitekeela, kazetaritza zientifikoa kazetaritzatzat (A ze hitza!!!) ez hartzeko.

Kakatiaren jarrera dirudi horrek, zailtasun horiek direnak direla badagoelako hori guztia kazetaritzaren estilora eta formatura egokitzerik.

Hasteko, gaur egungo bideak ez dira lehen aipatu dugun lehengaitik abiatzen, iturriak ez dira, normalean, originalak izaten. Hau da: oso gutxitan jotzen da zuzenean ikerketa egin den tokira edo egin duten pertsona edo taldeengana. Gehienetan argitalpen espezializatuak izaten dira iturria. Science edo Nature, aldizkariak, adibidez, erreferentzia ezinbestekoa dira komunikabideetan zientzia- eta teknologia-gaiez arduratzen direnentzat.

Argitalpen horietan, jatorrizko artikuluko zientifikoez gain, laburpenak eta komentarioak aurkitzen dira, eta kazetaritza-moldeetan jarrita, gainera. Hortik edaten dute komunikabide askok, edozein berri-agentzietatik edan daitekeen bezala. Batetik eta bestetik komunikabide generalistetarako jauzia egiteko zailtasunik ez du izan behar apur bat trebatutako kazetariak.

Gainerakoetan, prentsaurrekoak, prentsa-oharrak, adierazpenak... izaten dira zientzia eta teknologia berrien iturri. Beste edozein gaitan bezala, mezua nahiko landuta iristen da horrelakoetan. Informazioaren jatorrira joateko erraztasunak ematen dira, informazioa sortu dutenengana iristeko...

Beraz, hor, kazetaritza zientifikoan kazetaritzaren edozein alorretan bezala egin daiteke lan, eta egiten da —zorionez ala zoritxarrez?—. Ordenagailuaren aurrean, aulkitik mugitu gabe lan egiten duten kazetarien zerrendara gehitzeko inolako eragozpenik ez dute zientziaren dibulgazioan dihardutenetako askok. Hor aurki dezakete informazio guztia. Mezu zail, zehatz eta hotzak, mezu bero, interesgarri eta erakargarri bihurtzea izan behar da beraien lana, eta baita zientzia kazetaritzaren helburua ere.

Horretara iristeko, idazteko teknika bereziak erabili beharko dituzte:

- 1) Zientzialarien jerga gerturatzea:
 - a. Ezikusiaren estrategiak: hitz oso espezializatuak aipatu gabe, beharrezkoak ez direnean. (titularretan adibidez, oso maiz egiten da)
 - b. Definizio-estrategiak erabili, terminologia espezializatua berehala azalduz.
 - c. Ordezkapen-estrategiak erabilia, terminologia espezializatua ordezkatuta. (metaforak, konparazioak, kontrasteak, analogiak...).
- 2) Esaldien egitura apur bat landuta, erritmoa hautsi gabe.
 - a. Parentesiak, perifraziak... kontzeptuak azaltzeko.
 - b. Esaldien ordenarekin jokotuta.
- 3) Gidoiaren egitura ezberdinak.
 - a. Indukzio-egiturak: kasu partikularretatik abiatuta. (ohikoena dibulgazioan).
 - b. Dedukzio-egiturak: kasu orokorretatik abiatuta.
 - c. Narrazio-baliabideak erabilia: Zientzia-testuak azalpen-testuak dira: argitasuna, ulergarritasuna eta koherentzia dute oinarrian; berdin dio testua itsusia izateak, zehaztasunez informatzea da gakoa. Komunikabideetan hori astakeria litzateke, mezuaren sinpletasuna eta idazkeraren aberastasuna bilatu behar dira: anekdotak, humanizazio, ona-txarra planteamenduak, umorea...

Enfin, gure iritziz zientziaren eta teknologiaren dibulgazioak baduela tokia euskarazko kazetaritzan, dibulgatzaileek komunikazio-lana egiten baitute, kazetariak bezala: mezua jaso, ulergarri bihurtu eta helarazi. Eta dei egiozue nahi bezala, zientzia kazetaritza, zientziaren dibulgazioa, jakintzaren jakinarazpen eguneratua edo dena delakoa, baina, jakinda gainerakoek bezainbeste garrantzi eta aktualitate duela.